

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך כו, תשל"ה

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מלשונם העברית של יהודי אשכנז בימי הביניים

גלוי וידוע, כי הלשון העברית קיבלה בגלויות השונות מלים וצירופים חדשים, שנוצרו לפי דרך לשונות העמים שהתגוררו בתוכם, מהם שנתאזרחו, ומהם שהלכו ונשתכחו. חידושים מסוג זה ידועים בעיקר לפי הערבית, ובתקופות מאוחרות גם לפי הגרמנית והרוסית.

כאן אביא כמה מלים וצירופים, שנתחדשו לפי צורכם של היהודים בימי הביניים בתחום האשכנזי, והמה בכתובים, בתעודות ובספרים.

חֲבָאָה = מחבוא

ר' יודא (ליווא) בר יוסף קירכהיים (מת בשנת 1632) אומר ב"ספר המנהגים" שלו: ונתחבאו בחבאה. השוה יתהלה לדוד (קויפמן), ברסלאו תר"ס, עמ' 299.

מְזִיגָה = דורון

בתעודה מוורמיישא משנת קל"ז-1377, שהעתיק י"ל צונץ, נאמר: לכן לאדוננו הנז[כר] ברצון ובחפץ עשינו סיוע בעשרים אלף זהובים למזיגה בשביל טורחם. צונץ פקפק במובנה של מזיגה זו וחשב שבטעות יסודה, אבל היא שייכת לעברית של יהודי אשכנז בימי הביניים. ב"תשפ"י של אליהו הלוי בחור, איזני ש"ב, ערך מזג, נאמר: יובזה משתבשין האשכנזים בשיבוש יפה. וזה שקורין לדורון מזיגה,

לפי ששתי הלשונם [הלשונות] שוות בלשונם, רוצה לומר 'שענקן' [לתת מתנה] 'ואין שענקן' [למזוג יין], חושבים, שגם בלשון הקודש יש להם לשון אחד.

סְבֵרַת הַפֶּרֶס = סברה שאין לה יסוד

א' בן-יהודה אינו מביא צירוף זה במילונו. יעקב פנעני מביאו ב'אוצר הלשון העברית' שלו, כרך יב, ערך סברת הפרס. הוא מביא ציטאטה: "שמו כל מגמתם לרדוף אחר מְצוֹת שקריות, מסברת פרסם בדויות", ומציין, שמקורה בימי הביניים. שאלתי את המחבר מהו המקור, ואמר לי, שאינו רשום אצלו, ואינו יודע. שאר המובאות שם הן מתוך הספרות העברית החדשה (מנדלי, סוקולוב, זוהר). וא' אבן שושן ב'המילון החדש', כרך ד', בערכו, מביא דוגמאות רק מתוך הספרות העברית החדשה. והנה מצאתי ב'שאלות ותשובות מהר"ר יעקב סג"ל", האנווא ש"ע, דף סג ע"ב: ר' יצחק שאל ממהרי"ל... ומה שאפשר בראיות הראה לי פני[ם] מלבד סברו[ת] פרסיות, כי כוונתי לקבץ על ידך דברים נכוחים". ידוע גם הצירוף דעת הפרס. בקטע מן הגיזה, שפרסם ש' שכטר ב-XIII JQR (1901), עמ' 358, נאמר: "רעיון רוח ודעת הפרס". וב'ספר הישר' לרבנו תם, חלק השאלות והתשובות, סימן מח, ח, נאמר: "שאתה נותן טעמים בלא ראיות אלא מדעת הפרס". גם בידיש אומרים עוד היום: אַ בױף סְבֵרַה.

כנגד זה ידוע גם הצירוף סברת הראש. בשטר-עדות מגירונה משנת 1360 מובא: "ואפילו חרם סתם מסברת

הראש, ולא שום תרעומת ולא שום דין ודברים", השוה
47, REJ (1903), עמ' 59.

שוק = מארק

ב"תשובות מהר"ר יעקב ווייל", האנווא ש"ע - 1610,
תשובה קמ"א, נאמר: "על לאה שיש לה עשרים שוק ר"ל
זהובים ביד רחל". ושוק מופיע עוד כמה פעמים באותה
תשובה. כאן השתמשו האשכנזים בתרגום השם הגרמני Markt
במובן Mark הדומה לו. ואפילו סוחרי הבהמות הנוצרים
בגרמניה השתמשו בשיחות שבינם לבין עצמם עד השנים
האחרונות בשוק במובן מארק, כדי שלא יבינו הקונים, במה
מדובר.